

138 körül született Lucius Cornelius Sulla, az alacsony műveltségű Marius rendkívül művelt, ádáz ellensége. A történetíró tömören jellemezte őt, amikor beszámolt Marius alárendeltjeként végrehajtott numidiai hőstetteiről. E két férfi hadvezéri tehetsége vitán felül állt. Mindketten könyörtelenek voltak a fegyveres harcban, s miután hadi sikereik a politika színpadára emelték őket, ez a könyörtelenség polgártársaikkal szemben is megmutatkozott. De míg Marius homo novusként – új emberként – a szenatusi arisztokrácián kívül álló társadalmi erők élén vállalta a polgárháború terhet, addig Sulla éppen a konzervatív szenatori rend korábbi politikai hatalmát igyekezett visszaállítani. E két koncepció mentén robbant ki a köztársaság belháborúja, amelynek folyamán Sulla serege megrohamozta és elfoglalta Róma városát.

HADI SIKEREK, POLITIKAI AMBÍCIÓK

Kr. e. 107-ben még senki sem sejtette, hogy a Marius hadában lovassági parancsnokként magát kitüntető Sulla utóbb majd nem idegen föld, hanem Róma ellen fogja vezetni seregét. A már érett férfikorba lépő arisztokrata csakúgy quaestori hivatalt viselt ekkor, mint annak idején Marius, aki bátorsága elismeréseképp hamarosan bizalmasai közé emelte. Amikor a mauretaniai király, Bocchus késznek mutatkozott a nála menedéket kereső Jugurtha kiszolgáltatására, a numida uralkodó rabságba ejtéséhez a fővezér Sullát jelölte ki. Az akció eredményesen fejeződött be, és 104-ben Marius büszkén vonultatta fel diadalmenetében „zsákmányát”. Utóbb azonban – amint kettejük politikai ellentétei nyilvánvalóvá váltak – Sulla kezdte kisajátítani Jugurtha elfogásának dicsőségét. Pecsétyűrüje kövére rávésette a jelet, amint átveszi foglyát, majd – alighanem az ő bátorításával – Bocchus ugyanezt az eseményt a római Capitoliumon felállított szoborcsoporttal örökítette meg.

Jelzésértékű, hogy Sulla 104 és 103 során Marius alatt szolgált a germánok elleni küzdelemben, előbb legatus, majd katonai tribunus minőségben, de 102-ben kilépett a fővezér szolgálatából. Ekkor Marius consultarsa és politikai ellenlábasa, Quintus Lutatius Catulus seregéhez csatlakozott, és 101-

KERTÉSZ ISTVÁN

SULLA

*Aki megelőlegezte
Julius Caesar eszméit*

A későbbi császárkor önkényurainak köztársaságkori előképe volt Sulla, a „Szerencsés”. „Aphrodité kegyeltje” személyének a közönséges emberi halandók fölé emelkedő jelentőségét hirdette, és akár egy ókori Machiavelli-tanítvány, nem válogatott az eszközökben, ha céljai eléréséről volt szó. Elsőként törvényesítette a politikai ellenfelek kiirtásának programját. Ám egyedi volt abban is, hogy az általa megálmodott államrend kialakítása után önként lemondott a hatalomról, és egyszerű polgárként halt meg.

ben Vercellaenél kivette részét a kimbererek legyőzéséből. A korszakra jellemző, hogy Catulust később – a menekülése után visszatért – Marius kergette halálba.

A háború elcsitulásával Sulla politikai ambícióit igyekezett megvalósítani. 97-re városi praetorrá választotta magát – választóit állítólag pénzzel vesztegette meg. Praetorként a köznép jóindulatának elnyerése érdekében látványos cirkuszi játékokat rendezett: észak-afrikai vadászok Bocchustól ajándékba kapott oroslánokat öldösték halomra az arénában. 96-ban Kappadokiába szólította a kötelesség, ahol a senatus megbízásából trónra ültette Ariobarzanészt. Róma képviselőiben ő tárgyalta először a párthusokkal.

A szövetséges háború ismét harcmezőre szólította a 92-ben keletről visszatérő politikust. Sorozatos katonai sikerei jutalmaképp a 88-as évre consullá választották. Előmenetelében komoly szerepe volt negyedik házasságának: a megözvegyült Caecilia Metellát vette nőül, aminek révén elnyerte a legelőkelőbb senatusi körök támogatását. Ezt tovább erősítette, hogy leányát hozzáadta consultársá, Quintus Pompeius Rufus fiához. Így aztán amikor híre jött, hogy Pontosz királya, VI. Mithridatész a Rómával szövetséges, illetve tartománnyá szervezett kis-ázsiai területekre támadt, az ellene megindítandó hadjárat vezetésére őt jelölték ki.

POLGÁRHÁBORÚS ÉVEK

Az újabb háború fényes dicsőséget és nagy zsákmányt ígért, és a Sulla hadjelvényei alá rendelt katonák türelmetlenül várták az indulást. Erre az időre már tetőzött a Marius által korábban kezdeményezett átalakulás, melynek eredményeképp a legiók feltöltése kizárólag zsoldosokkal történt. Az idős Marius ezért is sérelmezte, hogy nem ő kapta meg a Mithridatész elleni harc vezetését. Ebbe nem akart belenyugodni, és megnyerte ügyének a néppárti néptribunust, Publius Sulpicius Rufust. Sulpicius törvényjavaslata alapján az újonnan polgárjogot nyert itáliákat egyenletesen osztották szét a szavazókeretek között, és az új háború fővezerségét Mariusnak adták át.

A két consul ekkor törvénykezési szünetet rendelt el, mire a Sulpicius által feltűzött tömeg a senatorokra és híveikre támadt. Sok előkelőt megölttek, többek között Sulla vejét is. Plu-

tarkhosz, aki Sulla életrajzát is közreadta, leírja, hogy Sulla kényszerűségekből Marius házába menekült. Ellenfele nem élt vissza a helyzettel, és Sulla, miután feloldotta a törvénykezési szünetet, még consuli méltóságát is megtarthatta. Viszont gyorsan elhagyta Rómát, és Nolában állomásozó seregéhez me-

„Sulla patriciusnemzetségből származó nemes volt, de családjának fénye az elődök lomhasága miatt már csaknem kibunyott. A görög és latin irodalomban egyaránt kitűnően tájékozott ifjú lelke nagyra tört, szerette ugyan az élvezeteket, de a dicsőséget még jobban. [...] Ékesszóló volt, fortélyos, könnyen barátkozó; hibetelen zárkózottsággal tudta elleplezni szándékait. [...] A polgárháborúban aratott győzelméig senkinek sem volt nála több szerencséje, de sikerei sosem múlták felül érdemeit, s nem lebetett eldönteni: bátrabb-e vagy szerencsésebb. Később azonban olyasmiket követett el, amikről restellek beszélni.”

(SALLUSTIUS:

JUGURTHA HÁBORÚJA 95.
KURCZ ÁGNES FORDÍTÁSA)

nekült. Ennek harcosai félték attól, hogy ha Marius lesz a fővezér, majd más had katonái rabolhatják ki a közben Hellasz nagy részét a maga oldalára állító pontoszi király területeit, és ezért hűséget fogadtak Sullanak. Ő ezzel a haddal Rómára támadt, és a város elfoglalása után megölette számos ellenfelét, köztük Sulpiciust. Marius a rá kimondott halálos ítélet elől elmenekült.

Plutarkhosz nem rejti véka alá leújtó véleményét a történekekről: „Marius fejére díjat tűzött ki, ami nem volt sem háládatos, sem nemeslelkű cselekedet, hiszen nem sokkal korábban saját házában szolgáltatta ki magát Mariusnak, és onnan mégis biztonságban eltávozhatott [...] amikor pedig néhány nappal később Sulla hasonló helyzetbe került, nem járt el Mariusszal szemben hasonló módon.”

Hogy a fegyverei által teremtett átmeneti nyugalom megmaradjon Rómban, hadba vonulása előtt megeskette a 86-os esztendőre kijelölt consuloikat az államrend tiszteletben tartására, majd 87-ben csatlakozott háborúba induló katonáihoz. Az első csatározások már 89-ben elkezdődtek, de a még folyó szövetséges háború miatt római részről csak kisebb erőfeszítések történtek. Sulla megérkezése után a hadszíntér a Balkánra tevődött át. Megostromolta és kifosztotta a Mithridatész támogató Athént, majd rátette a kezét Olümia, Delphoi és Epidaurusz ott felhalmozott drága fogadalmi ajándékaira is. Noha csodálta a görög kultúrát, mégis gátlástalanul rabolta ki a szentélyeket. A megszerzett kincsek egy részét katonái között osztotta szét, és így az állam által felfogadott sereget fokozatosan saját magánhaderegévé változtatta.

Miközben Sullanak sikerült a szárazföldi Hellaszt megtisztítani az ellenségtől, Rómában Cinna és Marius – majd utóbbi halála után Lucius Valerius Flaccus – lett consul. Ők megfosztották Sullát a fővezerségtől, és Flaccus új sereggel indult keletrre, Mithridatész és egyben Sulla ellen. Ez a had átkelt Kis-Ázsiába, és elfoglalta Pergamont. Alvezére, Caius Flavius Fimbria ösztönzésére azonban a katonák fellázadtak, és megölték Flaccust. A főparancsnokká előlépett Fimbria később öngyilkosságot követett el, miután legionáriusai tömegesen Sullához csatlakoztak. 85-ben a katonai vereségek sorozatát elszenvedett pontoszi király és Sulla békét kötött, és utóbbi elérkezettnek látta az időt arra, hogy Rómába visszatérve leszámoljon Cinna uralmával.

DIKTATÚRA AZ ŐSI ÁLLAMREND VÉDELMÉRE

83 elején neki hűséget esküdött seregével partra szállt Brundisiumban (ma: Brindisi), és másfél év alatt három véres ütközetben győzte le a politikai ellenfelei által ellene vezetett hadakat. 82-ben vonult be a fővárosba, ahol hívei elérték, hogy diktatorrá nevezzék ki, és mind múltbeli, mind jövőbeni tetteit törvényesnek ismerjék el. Azonnal könyörtelen tisztogatásba kezdett, amiről a polgárháború történetét megíró Appianosz így számol be:

„Sulla Róma népét gyűlésre hívta össze. Itt nagy beszédben magasztalta önmagát, sok mindent elmondott ellen-

A HIVATALVISELÉS RENDJE

A római politikusoknak tíz hadjáratban kellett részt venniük, hogy a legalsó tisztségre, a quaesturára jelentkezhessek. Ez azt jelenti, hogy ha valaki tizenhét évesen kezdte meg a katonai szolgálatot, huszonhét évesen nyílt meg számára a quaestorság lehetősége. Utána mindig három, a lex Villia Annalis szerint pedig két évet kellett kihagynia ahhoz, hogy a következő tisztséget megpályázhassa. Kr. e. 180-ban ugyanis Lucius Villius szabályozta először a hivatalviselés rendjét. Erről így ír Titus Livius: „Ebben az évben Lucius Villius néptribunus beterveztett egy törvényjavaslatot, amely először határozta meg, hogy hány éves korban lehet megpályázni és elnyerni az egyes állami tisztségeket.”

Sulla közel száz évvel később rögzítette szigorúan a hivatalvi-

A Római Köztársaság kezdetétől fogva léteztek egy évre választott tisztségviselők, akik közül a consulok voltak a legfőbb vezetők, őket követték a praetorok, az aedilisek és a quaestorok.

selés rendjét, az egyidejű hivatalviselők számát és az adott poszt betöltéséhez elvárt minimális életkort:

20 quaestor		31 év
6 aedilis		36 év
8 praetor		39 év
2 consul		42 év

A praetorok számát azért kellett megnövelni, hogy legyen elég helytartó a provinciák élére. A consulok és a praetorok hivatali évük után proconsullá és propaetorrá váltak, és kaptak egy-egy provinciát. Sulla idején már tíz provinciája volt a birodalomnak, ezért kellett nyolc praetor a két consul mellé.

Voltak, akik nem jutottak túl a quaesturán vagy az aedilisi hivatalon, számukra az jelentett némi vigaszt, hogy a quaestura betöltésével bekerültek a senatusba, és életük végéig ott is maradtak, hacsak a censor ki nem rostálta őket. A censori hivatalt Kr. e. 443-ban hozták létre, hogy a census ne a consulok vállát nyomja. A censor osztotta be eleinte négy-, Kr. e. 209-től pedig ötévente, hogy vagyona alapján ki milyen fegyvernemben harcolhat. Mindig két censort választottak, akiknek másfél év alatt kellett végezniük a vagyonbecsléssel. A censorok erkölcsi vagy vagyoni okból bár-

kit kizárhattak a senatus tagjai közül. Censorrá általában volt consulokat választottak.

A dictator különleges hivatalt töltött be. Csak válsághelyzetben választották meg, és – ellentétben más hivatalokkal – mindössze egy embert, igaz, korlátlan hatalmát nem viselhette fél évnél tovább. A consulokat 12-12 licitor, vagyis törvényszolga kísérte, míg a dictatort 24. A dictator maga jelölte ki helyettesét, a magister equitumot (lovassági parancsnok), de mindkettőjüket a népgyűlés választotta meg.

Sulla és Caesar radikálisan megváltoztatta a dictatura jellegét. Hivatalukat korlátlan ideig megtarthatták (bár Sulla egy idő után lemondott róla), és a hadsereg vezetésén kívül a törvényhozási jog is megillette őket.

N. Gy.

felei megrémítésére, beszédét pedig azzal zárta, hogy ha a nép engedelmessé válik neki, kedvező változást fog sorsában előidézni; ellenségei közül azonban senkit sem fog kímélni, hanem erejéhez mérten bosszút áll [...] mindazokon, akik ellenségeivel együttműködtek. [...] Miután mindezt elmondta, azonnal nyilvánosságra hozta mintegy 40 senator és 1600 lovag nevét, akiket halálra szánt. Úgy vélem, ő volt az első, aki a halálraítéltek nevét nyilvános kiírás [proscriptio] útján közzétette, megölőknek ajándékot ígért, feljelentőknek vérdíjat, de büntetést az őket rejtegetőknek. Röviddel később a senatorok egy másik csoportját is proscribálta.” (Appianosz: A római polgárháborúk I. 95. – Hahn István fordítása)

Összesen 4700 római polgár esett a proscriptiók áldozatául. Vagyonukat elkobozták, és részben a feljelentők, részben a sullai önkény hívei között osztották szét. Egész városok is büntetést szenvedtek. Földjeiken 10 ezer fel szabadított rabszolgát és 120 ezer veteránt telepítettek le, akik bármikor igénybe vehető fegyveres erőként álltak Sulla rendelkezésére. Ezután látott hozzá a hűséges senatorokkal és lovag-

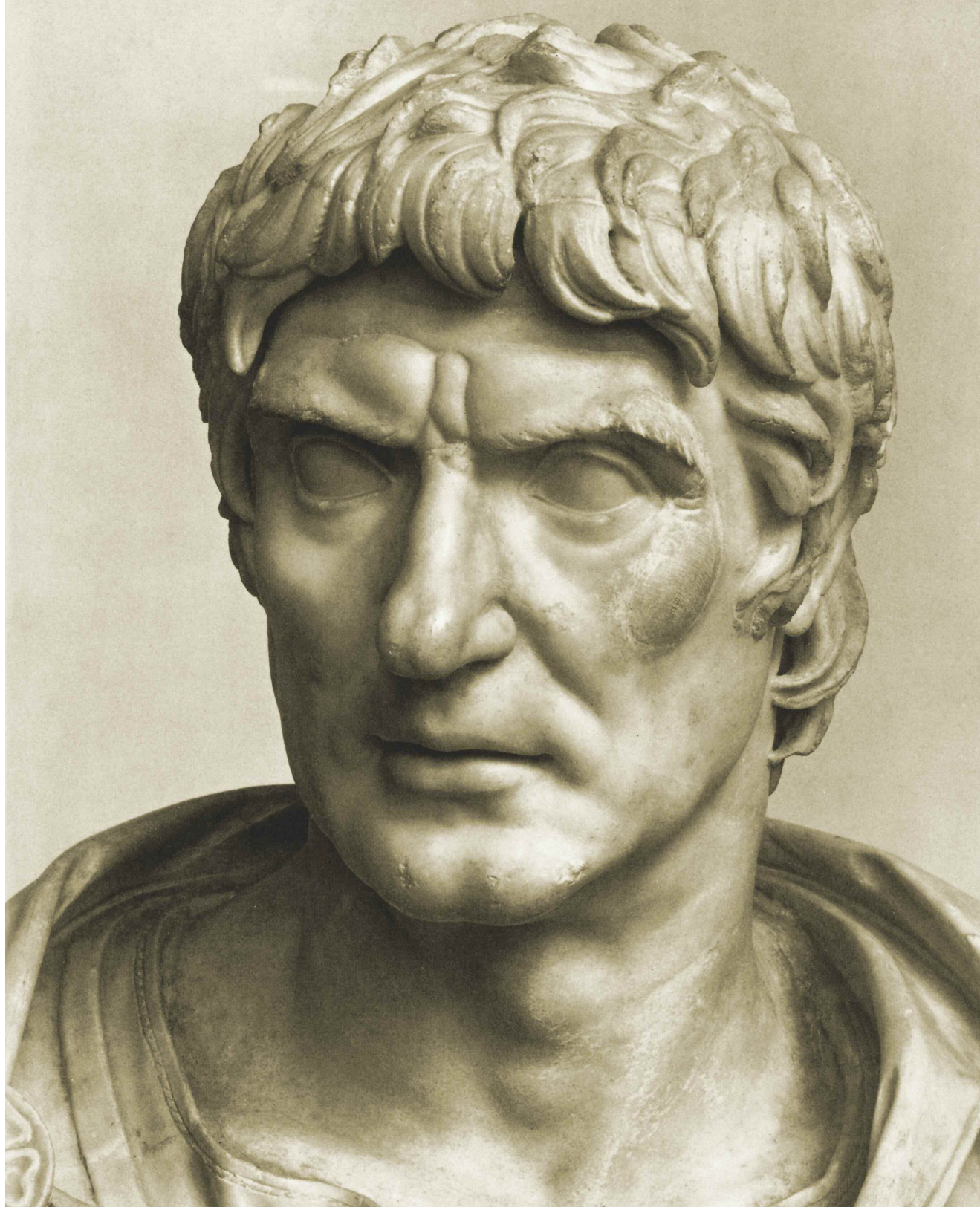

rendiekkel megerősített senatus hatalmának megszilárdításához.

A corneliusi törvények (*leges Corneliae*) révén a senatus létszámát 600 főre növelte, a bíróságokat senatorokkal töltötte fel, és növelte a senatori rangú tisztségviselők számát. Viszont aki a néptribunusi hivatalt egyszer betöltötte, más tisztségre nem számíthatott, a néptribunusok vétőjogát is korlátozta. A törvények előterjesztését senatusi jóváhagyáshoz kötötte.

Egyeduralmát karizmatikus személyiségének hangsúlyozásával igyekezett alátámasztani. Mivel pályafutása során több ízben élvezte a szerencse pártfogását, felvette a Felix (Szerencsés) melléknevet, fiának a hasonló jelentésű Faustus, míg lányának a Fausta nevet adta. Görög hallgatósága felé Epaphroditosz (Aphrodité kegyeltje) melléknevét propagálta, amivel a hölgyek körében elért sikereire utalt. A hellenisztikus uralkodók gyakran használtak hasonló bővítményeket hivatalos nevükhöz, hogy így jelezzék, a közönséges halandók fölött állnak.

Sulla mind a dictatorság, mind az isteni szférához való közelség hirdetése tekintetében Iulius Caesar elődjének te-

kinthető. Ennek tükrében érdekes a következő epizód: Caesar Cinna lányát vette nőül, és emiatt Sulla bosszúhadjárata őt is veszélyeztette. A dictator megparancsolta neki, hogy váljon el Corneliától, de a nyakas Caesar erre nem volt hajlandó. A bosszús Sulla ezért ki akarta végeztetni, és csak hívei hosszas rábeszélésére mondott le szándékáról. Azért tett egy jövőbe látó megjegyzést: „*Meglátjátok, ebben az ember-*

ben nem egy Marius lakozik.” Mint tudjuk, Caesar Marius unokaöccse volt.

79-ben Sulla lemondott dictatori címéről, és visszavonult a közéletől. Tetének oka minden bizonnyal az volt, hogy elérte fő politikai célkitűzését, a senatus hatalmának helyreállítását. Az ősi köztársasági államrendet akarta visszahozni, amelyben a senatusi arisztokrácia akarata szabta meg a kormányzati irányt. Diktatúrája nem cél

volt, hanem csak eszköz ezen elképzelés megvalósítására. Ez az eszköz változik majd céllá Caesar politikájában.

A közéletől elbúcsúzó Sulla egy esztendőt élt csak meg nyugalomban, 78-ban betegség végzett vele. Halálában éppoly szerencsés volt, mint Marius: mindketten természetes halált haltak egy olyan korban, amikor inkább a gyilkosságok számítottak mindennaposnak. ♦